

Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8 lipca 2019 r., II AKa 499/18¹

Dr Dariusz Kala

Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, Instytut Prawa i Administracji
e-mail: d.kala@kpsw.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-0610-1481>

Streszczenie: Glosowane orzeczenie odnosi się do – analizowanych w kontekście treści art. 552 § 4 k.p.k. – podstawy ogólnej i podstaw szczególnych zatrzymania osoby o jakim stanowi art. 244 § 1 k.p.k. (zatrzymanie policyjne, właściwe) oraz do zagadnienia udokumentowania tej realnej czynności procesowej protokołem zatrzymania. W glosie zaaprobowano stanowisko Sądu Apelacyjnego sprowadzające się do tego, iż brak podstawy ogólnej lub choćby jednej z podstaw szczególnych zatrzymania właściwego skutkuje tym, iż czynność zatrzymania musi być uznana za niewątpliwie niesłuszną. W poniższym tekście poczyniono szersze rozważania na temat pojęć „uzasadnione przypuszczenie popełnienia przestępstwa”, „obawa ucieczki lub ukrycia się osoby podejrzanej”, „obawa zatarcia śladów przestępstwa”, „niemożność ustalenia tożsamości osoby podejrzanej”, „przesłanki do przeprowadzenia wobec tej osoby postępowania w trybie przyspieszonym”. Jako zasadny oceniono pogląd wyrażony przez Sąd Apelacyjny, iż protokół zatrzymania sporządzany jest po zakończeniu tej czynności, zaś obowiązek jego spisania ma jednoznaczne oparcie w ustawie. Protokół ten musi zawierać w szczególności wskazanie dokładnego czasu (w tym godzinowego i minutowego) zatrzymania.

Słowa kluczowe: proces karny; izolacyjne środki przymusu; zatrzymanie osoby; podstawa ogólna i podstawy szczególne zatrzymania; niewątpliwa niesłusznosc zatrzymania.

Podstawowym warunkiem legalizującym zatrzymanie jest istnienie „uzasadnionego przypuszczenia”, że określona osoba popełniła przestępstwo. Muszą zatem istnieć określone podstawy do zasadnego wysnucia takiego przypuszczenia. Zaznaczyć także należy, że obowiązujące przepisy prawa wprowadzają ustawowy wymóg sporządzenia protokołu z zatrzymania, precyzując szczególne elementy treści takiego protokołu, który ponadto powinien odzwierciedlać przebieg zatrzymania. W protokole tym, sporządzonym niezwłocznie po faktycznym zatrzymaniu, ale nie w trakcie zatrzymania, winno znaleźć się m.in. wskazanie przyczyny zatrzymania

---

¹ Teza wyroku wraz z jego uzasadnieniem została opublikowana w elektronicznej bazie orzeczeń Lex nr 2727002.

wraz z podaniem, o jakie przestępstwo podejrzewa się zatrzymanego i ze wskazaniem obawy, z powodu której następuje zatrzymanie, a także wskazanie miejsca, dnia i godziny zatrzymania. Przez „godzinę zatrzymania”, należy rozumieć zaś moment faktycznego zatrzymania, a nie moment doprowadzenia do Komisariatu Policji oraz konieczne jest określenie nie tylko pełnej godziny, ale również minuty zatrzymania.

*

Kwestie będące przedmiotem przywołanej tezy stanowią z jednej strony ciekawe tło dla wywodów dogmatycznych, z drugiej zaś mają istotne znaczenie praktyczne, zarówno dla organów ścigania dokonujących czynności zatrzymania osoby, jak i organów wymiaru sprawiedliwości, weryfikujących w układzie zażaleniowym (art. 246 § 2 k.p.k.), czy też w postępowaniu odszkodowawczym uregulowanym w rozdziale 58 k.p.k., zasadność, legalność oraz prawidłowość tego izolacyjnego środka przymusu procesowego. Przytoczone okoliczności uzasadniały decyzję o sporządzeniu niniejszej glosy.

Sąd Apelacyjny w powyższej tezie, rozwiniętej w uzasadnieniu wydanego wyroku, słusznie zwraca uwagę, że »stosownie do treści art. 244 § 1 k.p.k. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że osoba ta popełniła przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym. Podstawowym warunkiem legalizującym zatrzymanie jest istnienie „uzasadnionego przypuszczenia”, że określona osoba popełniła przestępstwo. Muszą zatem istnieć określenia podstawy do zasadnego wysnucia takiego przypuszczenia«. Ten wywód akcentuje konieczność stwierdzenia tego, iż w momencie dokonywania interesującego nas zatrzymania (policyjnego, właściwego) musi aktualizować się jego podstawa ogólna (uzasadnione przypuszczenie popełnienia przestępstwa) oraz – w sytuacji jeśli zatrzymanie to ma realizować funkcje procesowe - przynajmniej jedna z podstaw szczególnych wymienionych w art. 244 § 1 k.p.k.

Rozwijając powyższy wątek należy podkreślić, iż w piśmiennictwie² akcentuje się, że uprawniony podmiot władny jest podjąć decyzję o pozbawieniu osoby wolności w ramach określonego środka przymusu, tylko wówczas, gdy stwierdzi istnienie przewidzianych przez ustawę, skonkretyzowanych okoliczności (stanów, sytuacji). Powołanie się przez ten podmiot jedynie na konieczność realizacji, przy pomocy tego środka, określonej funkcji procesowej lub pozaprocessowej, nie byłoby ze względów gwarancyjnych wystarczające. Już w XVIII w. dobitnie i celnie zwracał uwagę na tę kwestię C. Beccaria³ akcentując, że sytuacje uzasadniające

² Zob. D. Kala, *Duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa jako materialny warunek stowienia tymczasowego aresztowania*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2021, z. 4 (w druku).

³ C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, wyd. VI z 1766 r. w tłumaczeniu E.S. Rappaporta, Warszawa 1959, s. 157 – 158.

pozbawienie obywatela wolności przed wyrokiem „(...) powinny być określone przez prawo, a nie ustalane przez sędziów, których decyzje – jeżeli nie stanowią one postanowień szczególnych opartych na zasadzie ogólnej zawartej w kodeksie powszechnym – są zawsze skierowane przeciwko wolności osobistej”. Uwaga ta tym bardziej odnosi się do sytuacji stosowania określonego środka przymusu przez podmiot nie mający przymiotu niezawisłości. Te ustawowe okoliczności, których zaistnienie czyni zastosowanie konkretnego izolacyjnego środka przymusu prawnie dopuszczalnym (zasadnym i legalnym) nazywamy materialnymi warunkami (podstawami, przesłankami) tego środka⁴. Analiza tych warunków pozwala wnioskować o funkcjach, które prawodawca chce urzeczywistnić przy pomocy danego środka przymusu⁵.

W kontekście treści art. 244 § 1 k.p.k. należy zauważyć, że dokonanie czynności realnej w postaci zatrzymania policyjnego⁶ nie wymaga (co oczywiste, uwzględnwszy – co do zasady – przedprocesowość tej czynności oraz status organu ją urzeczywistniającego) udowodnienia faktu stanowiącego podstawę ogólną zatrzymania (faktu przestępstwa). Użycie przez ustawodawcę zwrotu „uzasadnione przypuszczenie popełnienia przestępstwa” wyraźnie wskazuje, że chodzi tutaj o uprawdopodobnienie tego stanu, a więc o surogat udowodnienia⁷, czy też inaczej – o namiastkę dowodu⁸. Jak wskazuje się w literaturze, „w tych wypadkach, w których ustawa dopuszcza uprawdopodobnienie, organy procesowe powinny starać się o możliwie największe obiektywne prawdopodobieństwo, nie wyłączając takiego, które uzasadnia pełne udowodnienie, jeśli oczywiście jest ono w danym wypadku możliwe”⁹. Zasadnie więc z tej perspektywy Sąd Apelacyjny zaakcentował, iż „muszą istnieć określone podstawy [faktyczne, dowodowe – przyp. D.K.] do wysnucia wniosku o istnieniu

⁴ Zob. K. Marszał, [w:] K. Amelunga, K. Marszał (red.), *Stosowanie środków przymusu w procesie karnym. Problem karnoprosesowych ograniczeń praw obywatelskich*, Katowice 1990, s. 122 i n.; R. Koper, [w:] R. Koper, K. Marszał, J. Zagrodnik (red.), K. Zgrzyk, *Proces karny*, Warszawa 2019, s. 433; A. Murzynowski, *Areszt tymczasowy oraz inne środki zapobiegające uchylaniu się od sądu*, Warszawa 1963, s. 71; J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim procesie karnym*, Kraków 2002, s. 50; idem, *Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania na przykładzie sądów Polski Centralnej*, Łódź 2002, s. 11; T. Zbański, *Środki zapobiegawcze*, Warszawa 1974, s. 39; *Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 31.07.2002 r.*, II AKz 278/02, KZS 2002, nr 7-8, poz. 54.

⁵ Zob. też D. Kala, *Środki przymusu w procesie karnym – pojęcie i podstawowe cechy definiujące*, „Prokuratura i Prawo” 2021, z. 12, s. 103 i n.; idem, *O pozaprocesowych funkcjach tymczasowego aresztowania*, „TeKa Komisji Prawniczej PAN” (2020), t. XIII, nr 2 półrocznika, s. 293 i n.

⁶ Tak D. Kala, *Zatrzymanie osoby podejrzanej*, [w:] K. Klugiewicz (red.), *Zbiór orzeczeń z zakresu prawa karnego procesowego wraz z komentarzami*, Warszawa 2012, s. 171; T. Grzegorzczak, J. Tyłman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009, s. 369; W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, tom II, Bydgoszcz 2001, s. 164; odmiennie P. Hofmański, *Zatrzymanie policyjne w świetle nowego kodeksu postępowania karnego. Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze*, Warszawa 1998, z. 14, s. 190.

⁷ R. Kmiecik, *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Zakamycze, Kraków 2005, s. 257; K. Woźniewski, [w:] J. Grajewski (red.), *Prawo karne procesowe. Część ogólna*, Warszawa 2009, s. 364.

⁸ S. Kalinowski, *Polski proces karny*, Warszawa 1971, s. 291.

⁹ M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 66.

uzasadnionego przypuszczenia popełnienia przestępstwa”. Nie może to być więc jedynie stan subiektywny, będący projekcją określonego, wewnętrznego przekonania organu ścigania, które to przekonanie nie ma umocowania w obiektywnie istniejących faktach i dowodach.

Dodać jeszcze trzeba, że ustawodawca sięga do konstrukcji „uprawdopodobnienia” w szczególności wówczas, gdy wymaganie udowodnienia określonego faktu, jako warunku dopuszczalności podjęcia danej czynności, byłoby przedwczesne bądź wówczas, gdy rodzaj czynności procesowej, która *in concreto* ma być podjęta, nie uzasadnia potrzeby udowodnienia danego faktu, lecz można poprzestać na stwierdzeniu jego prawdopodobieństwa¹⁰. Niekiedy powyższe stany zachodzą jednocześnie. Istotą uprawdopodobnienia jest jego stopniowalność.

Rozwijając powyższy wątek należy zaznaczyć, że poziom prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa określony w treści art. 244 § 1 k.p.k. jest niższy niż ten wskazany w art. 303 k.p.k., który to przepis traktuje o wszczęciu postępowania karnego *in rem* („uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa”)¹¹. Należy wyrazić jednoznaczną wątpliwość, czy w świetle standardów konstytucyjnych przewidzianych w art. 31 ust. 1 i 3¹² i art. 41 ust. 1¹³ ustawy zasadniczej, akceptowalna jest sytuacja, w której niższy poziom prawdopodobieństwa sprawstwa wymagany jest dla pozbawienia człowieka wolności, niż dla podjęcia decyzji o wszczęciu postępowania karnego w sprawie. Postulować wypada zmianę treści art. 244 § 1 k.p.k. i wskazania w nim, że zatrzymanie jest dopuszczalne w razie istnienia „uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa”. Aktualny stan prawny funkcjonujący w tym zakresie, wydaje się godzić w dyrektywę proporcjo-

¹⁰ Szerzej A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010, s. 28; T. Grzegorzczak, *Dowody w procesie karnym*, Warszawa 1998, s. 6-7; M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala, *Obserwacja psychiatryczna w zakładzie leczniczym jako czynność dowodowa i środek przymusu procesowego*, [w:] V. Konarska-Wrzošek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010, s. 589.

¹¹ Na tę kwestię słusznie zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 3 marca 2016 r., II AKA 35/16, Lex nr 2023602, wskazując, że „artykuł 244 § 1 k.p.k. wymaga do zatrzymania osoby podejrzanej jedynie uzasadnionego przypuszczenia, że popełniła ona przestępstwo. Uzasadnione przypuszczenie popełnienia przestępstwa jest pojęciem szerszym od uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Dopuszcza możliwość stosowania zatrzymania w szerszym zakresie wypadków”. Nie można więc stawiać znaku równości między zwrotami „uzasadnione przypuszczenie” i „uzasadnione podejrzenie”, jak czyni to P. Karlik, [w:] P. Wiliński (red.), *Polski proces karny*, Wolters Kluwer 2020, s. 363.

¹² Zgodnie z art. 31 ust. 1 Konstytucji wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Z kolei art. 31 ust. 3 Konstytucji stanowi, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

¹³ Zgodnie z art. 41 ust. 1 Konstytucji każdemu zapewniamy się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

nalności *sensu stricto* wyprowadzaną z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Przepis ten – uwzględnwszy izolacyjny charakter zatrzymania właściwego – musi być przy tym interpretowany w kontekście treści art. 41 ust. 1 Konstytucji RP. Pozbawienie osoby podejrzanej wolności w formule zatrzymania właściwego postrzegać należy jako sytuację konfliktową w relacji wolność a inne dobro chronione prawnie, jakim w tym wypadku jest wskazany w treści art. 31 ust. 3 Konstytucji RP „porządek publiczny”. Dokonanie zatrzymania i jego utrzymywanie będzie uprawnione jeśli uznamy, że wolność powinna ustąpić konieczności ochrony porządku publicznego¹⁴. Tak stan rzeczy powinien się zaś materializować jedynie po spełnieniu warunku w postaci istnienia akceptowalnego aksjologicznie poziomu prawdopodobieństwa sprawstwa osoby podejrzanej.

Zdecydowanie wyższy niż w art. 244 § 1 k.p.k. poziom prawdopodobieństwa sprawstwa jest wymagany dla przedstawienia osobie zarzutu popełnienia przestępstwa (art. 313 § 1 k.p.k. – podejrzenie popełnienia przestępstwa musi być tu „dostatecznie uzasadnione”), zastosowania co do niej środka zapobiegawczego (art. 249 § 1 k.p.k. – „duże prawdopodobieństwo” popełnienia przestępstwa) oraz wniesienia do sądu aktu oskarżenia¹⁵. Zgodzić się przy tym trzeba ze stanowiskiem prezentowanym w literaturze, iż „stopniowalność prawdopodobieństwa w gwarancyjnej procedurze karnej musi być ściśle regulowana, ponadto musi być dobrze znana i prawidłowo interpretowana oraz – co oczywiste – jego ocena musi być także szczegółowo kontrolowana”¹⁶. Dokonując czynności procesowej, w odniesieniu do której ustawodawca wymaga stwierdzenia prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa, powinniśmy pamiętać, że stopień tego prawdopodobieństwa powinien być na tyle wysoki, aby uchronić się przed widocznym dla każdego rozsądnego człowieka brakiem zasadności danej czynności procesowej¹⁷. Im większy stopień ograniczenia praw obywatelskich, im poważniejsza ingerencja w tę sferę, tym stopień uprawdopodobnienia czynu powinien być większy¹⁸.

¹⁴ Na temat relacji wolności osobistej i ochrony porządku publicznego zob. też D. Kala, *Zatrzymanie osoby w celu doprowadzenia jej do organu prowadzącego postępowanie karne – uwagi na tle regulacji konstytucyjnych i konwencyjnych*, [w:] D. Kala, I. Zgoliński (red.), *Postępowanie przed sądem I instancji w znowelizowanym procesie karnym*, Warszawa 2018, s. 71-75.

¹⁵ Jak wskazuje R. Kmiecik (*Akt oskarżenia jako pisemna forma skargi oskarżyciela publicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 1–2, s. 115 i n.), w chwili wnoszenia aktu oskarżenia prokurator powinien być przekonany, że stan dowodów mających być następnie wykorzystanych przed sądem, uzasadnia taki stopień prawdopodobieństwa skazania oskarżonego, który od strony podmiotowej odpowiada subiektywnemu przekonaniu czy moralnej pewności oskarżyciela; zob. też J. Gurgul, *Akt oskarżenia – uwagi polemiczne*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 12, s. 43 i n.

¹⁶ J. Izdorczyk, *„Prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa” oraz jego stopnie w polskim procesie karnym na podstawie k.p.k. z 1997 r.*, [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, Warszawa 2011, s. 182.

¹⁷ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 372.

¹⁸ Potwierdzeniem trafności tej tezy jest treść art. 249 § 1 k.p.k. i art. 244 § 1 k.p.k. W odniesieniu do stosowania tymczasowego aresztowania ustawodawca wymaga istnienia „dużego prawdopodobieństwa” popełnienia przestępstwa, zaś w odniesieniu do zatrzymania, a więc środka mniej dolegliwego niż tymczasowe aresztowanie, wystarcza stwierdzenie „uzasadnione przypuszczenia”

Oczywiście zastosowanie zatrzymania o jakim stanowi art. 244 § 1 k.p.k. uwarunkowane jest nie tylko stwierdzeniem „uzasadnionego przypuszczenia” popełnienia przestępstwa. Konieczne jest także ustalenie istnienia choćby jednej z następujących podstaw szczególnych tego środka przymusu: zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się osoby podejrzanej albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym¹⁹. Tę kwestię słusznie zaakcentował w uzasadnieniu wyroku Sąd Apelacyjny.

Jak wynika z powyższego wyliczenia, jedną z zasadniczych funkcji zatrzymania policyjnego jest ochrona materiału dowodowego przed jego utratą lub zniekształceniem. Jednoznacznie funkcję tę możemy odkodować w oparciu o wskazanie, iż zatrzymanie może nastąpić, gdy zachodzi obawa zatarcia śladów przestępstwa. Spróbujmy w tym miejscu odpowiedzieć na pytanie, jak należy rozumieć zwrot „zacieranie (zatarcie) śladów przestępstwa”? W literaturze spotkać można pogląd, iż są to wszelkie działania zmierzające do uniemożliwienia lub utrudnienia prowadzenia przewidzianych prawem czynności procesowych zmierzających do wyjaśnienia okoliczności sprawy²⁰. Z takim rozumieniem powyższego zwrotu języka prawnego trudno się zgodzić. Pozostaje ono w sprzeczności z literalnym brzmieniem interesującego nas fragmentu art. 244 § 1 k.p.k.²¹ i powoduje nieuzasadnione rozszerzenie jednej z podstaw stosowania zatrzymania policyjnego. Niedopuszczalne jest zaś stosowanie analogii, jak również dokonywanie wykładni ekstensywnej, w odniesieniu do podstaw środków przymusu procesowego²².

---

popełnienia przestępstwa. Jeszcze na tle rozwiązań k.p.k. z 1969 r. M. Cieślak (*Przemiany w zakresie polityki tymczasowego aresztowania (w ujęciu porównawczym)*), „Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne” 1977, t. 7, s. 205) zwracał uwagę, że konieczność stopniowania prawdopodobieństwa w połączeniu z brakiem ścisłych kryteriów opisowych odnoszących się do poszczególnych jego stopni zmusza do operowania miernikami ocennymi o charakterze ilościowym; „stopniowanie określił ilościowych robi zaś wrażenie zabawy słownej”. Powyższemu stanowisku nie sposób odmówić pewnej słuszności. Jednocześnie trudno jednak znaleźć jakieś inne, bardziej satysfakcjonujące rozwiązanie problemu ustalania kryteriów prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa jako przesłanki stosowania poszczególnych środków przymusu procesowego.

¹⁹ Zob. też J. Skorupka, *Podstawy prawne zatrzymania procesowego*, [w:] T. Grzegorzczak, D. Świecki (red.), *System prawa karnego procesowego. Środki przymusu*, tom IX, Warszawa 2021, s. 241 i n.; K. Dudka, [w:] K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Wolters Kluwer 2015, s. 279-280; J. Skorupka, [w:] D. Gruszecka, K. Kremens, K. Nowicki, J. Skorupka (red.), *Proces karny*, Wolters Kluwer 2017, s. 479; R. Koper, [w:] R. Koper, K. Marszał, J. Zagrodnik (red.), *K. Zgrzyzek, Proces...*, s. 427.

²⁰ P. Hofmański, *Zatrzymanie policyjne...*, op. cit., s. 189; P. Sowiński, *Zatrzymanie osoby*, „Rzeszowskie Zeszyty Naukowe” 1992, z. 1, s. 67.

²¹ Trafnie w tym kontekście akcentuje R.A. Stefański (*Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 10, s. 43-44), że ustawodawca używając w art. 244 § 1 k.p.k. zwrotu „obawa zatarcia śladów przestępstwa” nie miał na myśli obawy jakiegokolwiek utrudniania postępowania, lecz chodziło mu tylko o jeden z możliwych przejawów tego utrudniania tj. zacieranie śladów przestępstwa.

²² Zob. też D. Kala, *Środki przymusu...*, s. 126.

Zajęcie trafnego stanowiska co do rozumienia użytego w art. 244 § 1 k.p.k. określenia „zacieranie śladów” nie jest możliwe bez wyjaśnienia pojęcia „ślady przestępstwa”. Tej materii szczególną uwagę poświęca się w nauce kryminalistyki. Odwołując się do prezentowanych tam poglądów przyjąć trzeba, że „ślady przestępstwa” w znaczeniu tradycyjnym (*sensu stricto*)²³ to przedmioty materialne, ich usytuowanie, cechy strukturalne, substancjalne i zjawiskowe, zmiany jakościowe, ilościowe lub przestrzenne, a także energia i jej przejawy – wykazujące związek z ustalonym czynem zabronionym i mogące służyć do wnioskania o tym czynie i jego sprawcy²⁴. Z kolei przedmioty materialne to w szczególności rzeczy jednostkowe, ich zespoły oraz fragmenty, ciało człowieka żywego, a także jego zwłoki²⁵. Uwzględniając powyższe wskazania i przenosząc je na grunt procedury karnej przyjąć trzeba, że zacieranie śladów przestępstwa to bezprawna ingerencja w sferę rzeczowych źródeł dowodowych, polegająca na ich usuwaniu lub dokonywaniu w nich zmian. Ustawodawca nakazując zatrzymanie osoby podejrzanej, gdy zachodzi obawa zacierania przez nią śladów, daje wyraz temu, że należy konsekwentnie chronić rzeczowe źródła dowodowe przed ich utratą lub zniekształceniem. Do tego właśnie sprowadza się jedna z funkcji zatrzymania właściwego uregulowanego w art. 244 § 1 k.p.k. I trudno się temu dziwić, zważywszy na bardzo istotne znaczenie, jakie ze względu na swój zobiektywizowany charakter mają w procesie karnym dowody rzeczowe.

Przy pomocy zatrzymania właściwego realizowana jest także funkcja zabezpieczenia osoby podejrzanej (w założeniu przyszłego podejrzanego lub oskarżonego) dla celów postępowania karnego. Zgodnie z art. 244 § 1 k.p.k. Policja ma bowiem prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli (...) „zachodzi obawa (...) ucieczki lub ukrycia się tej osoby (...)”. Jak wskazywał jeszcze na gruncie rozwiązań k.p.k. z 1928 r. A. Murzynowski, „zatrzymanie procesowe stosuje się w przypadku natychmiastowej potrzeby zapobiegnięcia uchylaniu się oskarżonego od wymiaru sprawiedliwości”. Za jedną z klasycznych form tego uchylania się autor ten uznawał ucieczkę oskarżonego bądź choćby podjęcie działań wskazujących na istnienie umotywowanej obawy takiej ucieczki. Pogląd ten pozostaje aktualny także obecnie²⁶, przy czym

²³ Pamiętać trzeba, że o „śladach przestępstwa” możemy mówić także w znaczeniu szerszym i rozumieć pod tym pojęciem zarówno rzeczowe źródła dowodowe z ich właściwościami, jak i subiektywne ślady pamięciowe, czyli engramy powstałe w mózgu człowieka pod wpływem bodźców działających na zmysły (M. Kulicki, *Wybrane zagadnienia techniki kryminalistycznej*, Toruń 1991, s. 87).

²⁴ M. Kulicki, *Wybrane zagadnienia...*, op. cit., s. 88; zob. też B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Warszawa 1987, s. 181.

²⁵ M. Kulicki, *Wybrane zagadnienia...*, op. cit., s. 88.

²⁶ Trzeba jedynie zauważyć, że w odróżnieniu od art. 154 k.p.k. z 1928 r., obecnie obowiązujący k.p.k. w art. 244 § 1 (podobnie zresztą jak k.p.k. z 1969 r. w art. 206 § 1) nie zawiera określenia podejrzan, lecz osoba podejrzana. Tę zmianę terminologiczną uznać trzeba za trafną jeśli się zważy, że podejrzan to osoba, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego (art. 71 § 1 k.p.k.). Tymczasem oczywiście pozostaje to, iż zatrzymanie dotyczy przeważnie osób, które nie mają statusu podejrzanego. „Osobą podejrzaną” w rozumieniu art. 244 § 1 k.p.k. będzie więc podmiot, któremu nie przedstawiono formalnego zarzutu,

odpowiednio odnosił się on będzie również do sytuacji związanej z ukryciem się bądź obawą ukrycia się osoby podejrzanej. W obliczu tego wywodu wydaje się oczywiste, że funkcją zatrzymania policyjnego jest zagwarantowanie obecności tej osoby w przyszłym prowadzonym postępowaniu karnym jako jego strony (podejrzanego, oskarżonego) oraz źródła dowodowego (zob. m.in. art. 74 § 2 i 3 k.p.k.; art. 374 § 1 zdanie drugie k.p.k. i art. 374 § 1a k.p.k.).

W tym miejscu trzeba również nadmienić, że powyższa funkcja zatrzymania wyeksponowana została także w art. 5 ust. 1 lit. c Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W przepisie tym stanowi się, że „nikt nie może być pozbawiony wolności (...) z wyjątkiem zgodnego z prawem zatrzymania w celu postawienia przed właściwym organem (...) jeśli jest to konieczne (...) w celu uniemożliwienia ucieczki po jego [czynu zagrożonego karą – przyp. D.K.] dokonaniu”.

Ponadto, zgodnie z art. 244 § 1 k.p.k., Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, „jeżeli (...) istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym”. Powyższa podstawa zatrzymania wprowadzona została do k.p.k. na mocy ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁷. Także i tutaj mamy do czynienia z realizacją przy pomocy analizowanego - izolacyjnego środka przymusu - funkcji zabezpieczenia osoby podejrzanej (następnie podejrzanego i oskarżonego) dla potrzeb postępowania karnego. Analiza przepisów rozdziału 54a k.p.k. pozwala na postawienie tezy, że warunkiem *sine qua non* procedowania w trybie przyspieszonym jest zatrzymanie osoby ujętej na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa (ewentualnie bezpośrednio potem) i doprowadzenie jej do sądu z wnioskiem o rozpoznanie sprawy. Bez obecności tej osoby postępowanie to nie może być więc – co do zasady – prowadzone (vide art. 517b § 1 k.p.k.; zob. jednak art. 517 b § 2a i 3 k.p.k.)²⁸.

---

lecz dokonano wobec niego czynności zatrzymania w związku z uzasadnionym przypuszczeniem popełnienia przestępstwa (por. F. Prusak, *Pociągnięcie podejrzanego do odpowiedzialności karnej*, Warszawa 1973, s. 165; idem, *Faktycznie podejrzany w procesie karnym*, „Palestra” 1971, nr 3, s. 32 i n.; zob. też M. Klejnowska, *Osoba podejrzana w procesie karnym*, „Prokurator” 2003, nr 2, s. 38 i n.; W. Grzeszczyk, *Główne kierunki zmian kodeksu postępowania karnego (część II)*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 6, s. 9; R.A. Stefański, *Obligatoryjne śledztwo prokuratorskie w świetle noweli do k.p.k. z 2003 r.*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 3, s. 144). Co do takiej osoby istnieje jedynie umotywowane przypuszczenie popełnienia przestępstwa. Skoro jednak nie postawiono jej stosownego zarzutu dokonania czynu przestępnego, to w konsekwencji nie ma ona statusu strony. W stosunku do osoby podejrzanej dopuszczalne jest więc podejmowanie jedynie takich czynności, na które ustawa wyraźnie zezwala. Jedną z nich pozostaje zatrzymanie (szerzej D. Kala, *Procesowo – kryminalistyczna problematyka oględzin osoby*, [w:] A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska – Darul (red.), *Doctrina multiplex veritas una. Księga jubileuszowa ofiarowana Prof. Mariuszowi Kulickiemu*, Toruń 2004, s. 348; zob. też E. Skrętowicz, *Faktycznie podejrzany w polskim procesie karnym*, „Studia Iuridica” 1997, nr 33, s. 195–197).

²⁷ Dz. U. Nr 226, poz. 1648.

²⁸ M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala, *Postępowanie przyspieszone – analiza rozwiązań ustawowych*, [w:] I. Nowikowski (red.), *Problemy prawa sądowego*. Księga ofiarowana Prof. E. Skrętowiczowi,

Omawiając powyższą funkcję zatrzymania właściwego należy odnieść się także do podstawy tego zatrzymania jaką jest niemożność ustalenia tożsamości osoby. Wprost odwołuje się do niej art. 244 § 1 k.p.k. W literaturze spotkać można pogląd, że zatrzymanie dokonane na tej podstawie realizuje odrębną i wąską funkcję określaną mianem identyfikacyjnej²⁹. Pojawia się jednak pytanie, czy istotnie zatrzymanie stosowane z tego powodu służy tylko identyfikacji osoby, czy też w ten sposób urzeczywistniana jest szersza funkcja związana z zabezpieczeniem osoby podejrzanej (w założeniu przyszłego podejrzanego lub oskarżonego) dla celów prowadzonego postępowania? Opowiedzieć się wypada za tym drugim stanowiskiem. Uzasadnić je należy w ten sposób, że niemożność ustalenia tożsamości danej osoby najczęściej wskazywać będzie na istniejącą obawę jej ukrycia się. Dobitym potwierdzeniem trafności tej tezy jest treść art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k., w którym to przepisie ustawodawca wprowadza domniemanie ucieczki lub ukrycia się oskarżonego jako pochodną niemożności ustalenia jego tożsamości³⁰. Regulacja ta dotyczy co prawda tymczasowego aresztowania, jednak jej treść dostarcza określonych argumentów w odniesieniu do sfery funkcji zatrzymania właściwego realizowanego ze względu na niemożność ustalenia tożsamości osoby.

Dodać także trzeba, że niedokonanie czynności zatrzymania w sytuacji braku możliwości stwierdzenia tożsamości osoby podejrzanej uniemożliwi ustalenie kto był sprawcą przestępstwa³¹. Podsumowując powyższy wywód trzeba więc stwierdzić, że zatrzymanie właściwe dokonane z powodu niemożności ustalenia tożsamości osoby służy zabezpieczeniu tej osoby dla celów przyszłego procesu karnego.

Skoro w realiach sprawy stanowiącej kanwę glosowanego orzeczenia nie zmaterializowała się ani podstawa ogólna („uzasadnione przypuszczenie popełnienia przestępstwa”), ani też żadna z podstaw szczególnych zatrzymania wskazanych w art. 244 § 1 k.p.k., to nie może dziwić, iż zatrzymanie A. D. dokonane 11 listopada 2017 r. zostało uznane przez Sąd Apelacyjny za niewątpliwie niesłuszne (art. 552 § 4 k.p.k.).

Na zakończenie rozważań poświęconych glosowanemu orzeczeniu należy kilka zdań poświęcić kwestii związanej ze sporządzeniem protokołu zatrzymania. Wymóg jego sporządzenia wynika jednoznacznie z przepisu ustawy (art. 244 § 3 k.p.k.). Niesporządzenie protokołu lub wadliwość w treści tego dokumentu należy postrzegać jako stany świadczące o „nieprawidłowości” zatrzymania osoby (art. 246 § 1 k.p.k.). Skoro zatrzymanie osoby, o jakim stanowi art. 244 § 1 k.p.k., ma charakter czynności realnej, nie jest więc (co do zasady) poprzedzone wydaniem decyzji procesowej

---

Lublin 2007, s. 218, 223.

²⁹ E. Baran, K. Baran, *Instytucja zatrzymania osób w systemie prawa polskiego*, „Problemy Prawo-rządności” 1986, nr 12, s. 47; L. K. Paprzycki, *Sądowa kontrola zatrzymania*, „Nowe Prawo” 1989, nr 9, s. 36.

³⁰ R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1998, s. 48; idem, *Tymczasowe aresztowanie i związane z nim środki przymusu w nowym k.p.k.*, *Nowa Kodyfikacja Karno. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, Warszawa 1997, z. 6, s. 26.

³¹ J. Bednarzak, [w:] J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1976, s. 278.

w tym przedmiocie. Protokół zatrzymania należy postrzegać w tym kontekście jako dokument sprawozdawczy (nie zaś kreujący tytuł do zatrzymania), sporządzany po dokonaniu samego zatrzymania, zawierający w szczególności wskazanie kto, kogo, gdzie, kiedy i dlaczego zatrzymał³². W tym kontekście zasadnie zaakcentował Sąd Apelacyjny w tezie głosowanego wyroku, iż *obowiązujące przepisy prawa wprowadzają ustawowy wymóg sporządzenia protokołu z zatrzymania, precyzując szczególnie elementy treści takiego protokołu, który ponadto powinien odzwierciedlać przebieg zatrzymania. W protokole tym, sporządzonym niezwłocznie po faktycznym zatrzymaniu (...) winno znaleźć się m.in. wskazanie przyczyny zatrzymania wraz z podaniem, o jakie przestępstwo podejrzewa się zatrzymanego i ze wskazaniem obawy, z powodu której następuje zatrzymanie, a także wskazanie miejsca, dnia i godziny zatrzymania. Przez „godzinę zatrzymania”, należy rozumieć zaś moment faktycznego zatrzymania, a nie moment doprowadzenia do Komisariatu Policji oraz konieczne jest określenie nie tylko pełnej godziny, ale również minuty zatrzymania.*

Odnosząc się do kwestii konieczności wskazania w protokole zatrzymania nie tylko godziny, ale także minuty zatrzymania, należy wskazać, że w treści art. 244 § 3 k.p.k., który traktuje o tym protokole, stanowi się jedynie o konieczności udokumentowania godziny pozbawienia osoby podejrzanej wolności. Przepis ten nie może być jednak wykładany w oderwaniu od regulacji art. 127c k.p.k. („za dzień trwania środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności przyjmuje się okres 24 godzin liczony od chwili rzeczywistego pozbawienia wolności”). Nie może budzić wątpliwości, że „chwila” pozbawienia wolności to nie tylko jego godzina, ale także konkretna minuta w ramach tej godziny. Z takim sposobem wykładni tego zwrotu konweniuje treść art. 63 § 5 k.k., który nakazuje uznać, że dzień pozbawienia wolności w rozumieniu art. 63 § 1 i 2 k.k. to okres 24 godzin liczony od chwili rzeczywistego pozbawienia wolności. Powyższy pogląd Sądu Apelacyjnego, co do konieczności wskazania w protokole także minuty zatrzymania, wspierają również istotne racje gwarancyjne oraz kształt samego protokołu zatrzymania, w którym widnieje rubryka zawierająca pole nakazujące określenie nie tylko godziny, ale także minuty zatrzymania zaistniałego w danej dacie dziennej.

W świetle przytoczonych wyżej wywodów, stanowisko Sądu Apelacyjnego wyrażone w tezie głosowanego orzeczenia, zasługuje na pełną akceptację.

Piśmiennictwo

- Baran E., Baran K., *Institucja zatrzymania osób w systemie prawa polskiego*, „Problemy Praworządności” 1986, nr 12.
- Beccaria C., *O przestępstwach i karach*, wyd. VI z 1766 r. w tłumaczeniu E.S. Rapaporta, Warszawa 1959.

³² Zob. też J. Skorupka, *Obowiązek sporządzenia protokołu z zatrzymania*, [w:] T. Grzegorzczak, D. Świecki (red.), *System prawa karnego procesowego. Środki przymusu*, tom IX, Warszawa 2021, s. 292-293.

- Bednarzak J., [w:] Bafia J., Bednarzak J., Flemming M., Kalinowski S., Kempisty H., Siewierski M., Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 1976.
- Cieślak M., *Przemiany w zakresie polityki tymczasowego aresztowania (w ujęciu porównawczym)*, „Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne” 1977, t. 7.
- Cieślak M., *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955.
- Daszkiewicz W., *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, tom II, Bydgoszcz 2001.
- Dudka K., [w:] Dudka K., Paluszkiewicz H., *Postępowanie karne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Gaberle A., *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010.
- Grzegorzczak T., *Dowody w procesie karnym*, Warszawa 1998.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009.
- Grzeszczyk W., *Główne kierunki zmian kodeksu postępowania karnego (część II)*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 6.
- Gurgul J., *Akt oskarżenia – uwagi polemiczne*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 12.
- Hofmański P., *Zatrzymanie policyjne w świetle nowego kodeksu postępowania karnego. Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze*, Warszawa 1998.
- Hołyst B., *Kryminalistyka*, Warszawa 1987.
- Izydorczyk J., *„Prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa” oraz jego stopnie w polskim procesie karnym na podstawie k.p.k. z 1997 r.*, [w:] Grzegorzczak T. (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, Warszawa 2011.
- Izydorczyk J., *Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania na przykładzie sądów Polski Centralnej*, Łódź 2002.
- Izydorczyk J., *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim procesie karnym*, Kraków 2002.
- Jeż-Ludwichowska M., Kala D., *Obserwacja psychiatryczna w zakładzie leczniczym jako czynność dowodowa i środek przymusu procesowego*, [w:] Konarska-Wrżosek V., Lachowski J., Wójcikiewicz J. (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010.
- Jeż-Ludwichowska M., Kala D., *Postępowanie przyspieszone – analiza rozwiązań ustawowych*, [w:] Nowikowski I. (red.), *Problemy prawa sądowego. Księga ofiarowana Prof. E. Skrętowiczowi*, Lublin 2007.
- Kala D., *Duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa jako materialny warunek stosowania tymczasowego aresztowania*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2021, z. 4 (w druku).
- Kala D., *O pozaprocessowych funkcjach tymczasowego aresztowania*, „Teki Komisji Prawniczej PAN” (2020), t. XIII, nr 2.
- Kala D., *Procesowo-kryminalistyczna problematyka oględzin osoby*, [w:] Bulsiewicz A., Marek A., Kwiatkowska-Darul V. (red.), *Doctrina multiplex veritas una. Księga jubileuszowa ofiarowana Prof. Mariuszowi Kulickiemu*, Toruń 2004.
- Kala D., *Środki przymusu w procesie karnym – pojęcie i podstawowe cechy definiujące*, „Prokuratura i Prawo” 2021, z. 12.
- Kala D., *Zatrzymanie osoby podejrzanej*, [w:] Klugiewicz K. (red.), *Zbiór orzeczeń z zakresu prawa karnego procesowego wraz z komentarzami*, Warszawa 2012.

- Kala D., *Zatrzymanie osoby w celu doprowadzenia jej do organu prowadzącego postępowanie karne – uwagi na tle regulacji konstytucyjnych i konwencyjnych*, [w:] Kala D., Zgoliński I. (red.), *Postępowanie przed sądem I instancji w znowelizowanym procesie karnym*, Warszawa 2018.
- Kalinowski S., *Polski proces karny*, Warszawa 1971.
- Karlik P., [w:] Wiliński P. (red.), *Polski proces karny*, Wolters Kluwer 2020.
- Klejnowska M., *Osoba podejrzana w procesie karnym*, „Prokurator” 2003, nr 2.
- Kmieciak R., *Akt oskarżenia jako pisemna forma skargi oskarżyciela publicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 1–2.
- Kmieciak R., *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Zakamycze, Kraków 2005.
- Koper R., [w:] Koper R., Marszał K., Zagrodnik J. (red.), Zgryzek K., *Proces karny*, Warszawa 2019.
- Kulicki M., *Wybrane zagadnienia techniki kryminalistycznej*, Toruń 1991.
- Marszał K., [w:] Amelunga K., Marszał K. (red.), *Stosowanie środków przymusu w procesie karnym. Problem karnoprocesowych ograniczeń praw obywatelskich*, Katowice 1990.
- Murzynowski A., *Areszt tymczasowy oraz inne środki zapobiegające uchylaniu się od sądu*, Warszawa 1963.
- Paprzycki L. K., *Sądowa kontrola zatrzymania*, „Nowe Prawo” 1989, nr 9.
- Prusak F., *Faktycznie podejrzany w procesie karnym*, „Palestra” 1971, nr 3.
- Prusak F., *Pociągnięcie podejrzanego do odpowiedzialności karnej*, Warszawa 1973.
- Skorupka J., [w:] Gruszecka D., Kremens K., Nowicki K., Skorupka J. (red.), *Proces karny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Skorupka J., *Obowiązek sporządzenia protokołu z zatrzymania*, [w:] Grzegorzczak T., Świecki D. (red.), *System prawa karnego procesowego. Środki przymusu*, tom IX, Warszawa 2021.
- Skrętowicz E., *Faktycznie podejrzany w polskim procesie karnym*, „Studia Iuridica” 1997, nr 33.
- Sowiński P., *Zatrzymanie osoby*, „Rzeszowskie Zeszyty Naukowe” 1992, z. 1.
- Stefański R. A., *Obligatoryjne śledztwo prokuratorskie w świetle noweli do k.p.k. z 2003 r.*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 3.
- Stefański R. A., *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1998.
- Stefański R. A., *Tymczasowe aresztowanie i związane z nim środki przymusu w nowym k.p.k., Nowa Kodyfikacja Karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, Warszawa 1997.
- Stefański R. A., *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 10.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.
- Woźniewski K., [w:] Grajewski J. (red.), *Prawo karne procesowe. Część ogólna*, Warszawa 2009.
- Zbański T., *Środki zapobiegawcze*, Warszawa 1974.